

**PRZESTĘPSTWA
Z NIENAWIŚCI.
STUDIUM PRAWNOKARNE
I KRYMINOLOGICZNE**

Maciej Duda

OLSZTYN 2016

4.2. Grupy nacjonalistyczne

Znacznie większą popularnością niż grupy neonazistowskie cieszą się w Polsce partie, organizacje, stowarzyszenia i grupy nacjonalistyczne. Poniżej omówione zostaną największe z nich.

— Narodowe Odrodzenie Polski

Narodowe Odrodzenie Polski²³¹ jest najstarszą polską, powojenną formacją nacjonalistyczną. Powstało 10 listopada 1981 r., a po ogłoszeniu stanu wojennego zeszło do podziemia. W 1983 r. przekształcone zostało w sformalizowaną organizację narodowo-radykalną. W 1992 r. utworzona została partia polityczna o tej samej nazwie, która nie osiągnęła jednak żadnych poważnych sukcesów politycznych. W ramach NOP działają liczne stowarzyszenia (Instytut Narodowo-Radykalny, Instytut Norwida, Stowarzyszenie „Czas Młodych”), pisma („Szczerbiec”, „17. Cywilizacja Czasów Próby”) oraz portale internetowe (Nacjonalista.pl, Archipelag.org.pl)²³².

W świetle postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z 6 kwietnia 2011 r. (sygn. akt Pp 1/10) oraz wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 19 lipca 2011 r. (sygn. akt 60/6/A/2011) zarejestrowanym i prawnie chronionym symbolem NOP jest Falanga (Ręka z Mieczem). Sąd odmówił rejestracji pozostałych zgłoszonych symboli (Zakaz Pedalowania, Krzyż Celtycki, Płomień Biało-Czerwony, Unia Europejska – wybierasz, przegrywasz, Krzyż i Miecz, Orzeł w Koronie z Krzyżem, różgami liktorskimi i toporem) uznając, że partia polityczna nie może mieć zarejestrowanych więcej niż jeden symbol graficzny²³³. Sprawa rejestracji symboli NOP wywołała kontrowersje w zakresie ustalenia charakteru tych znaków. W ekspertyzie biegłego sądowego stwierdzono np. że nie sposób jednoznacznie wykazać, czy różgi liktorskie i topór (*fascēs*) są odwołaniem do tradycji starożytnego Rzymu, gdzie symbolizowały władzę czy też do czasów nowożytnych, gdzie symbol ten był używany przez włoskich faszystów²³⁴.

Jest to formacja o charakterze nacjonalistycznym i radykalnym, która prezentuje zróżnicowany program ideologiczny szeroko nawiązujący do rodzimych wzorców endecji i chadecji oraz nacjonalizmów zagranicznych. Nawiązuje do tradycji Obozu Wielkiej Polski, Obozu Narodowo-Radykalnego, Narodowych Sił Zbrojnych i Konferencja Narodu. Odwołuje się do dorobku Jana Popławskiego, Michała Howorki, Eligiusza Niewiadomskiego, Feliksa Konecznego i w mniejszym stopniu Romana Dmowskiego, Józefa Szujskiego, Józefa Mackiewicza. Spośród autorów zagranicznych największą estymą

²³¹ Dalej jako NOP.

²³² <http://www.nop.org.pl/historia-nop/> (dostęp 12 lutego 2014 r.).

²³³ Por. L. Jamróz, *Głosa do postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z 6 kwietnia 2011 r. (Pp 1/10)*, „Przegląd Sejmowy” 2012, nr 4, s. 207-214; A Bodnar, *Organizacje skrajne w orzecznictwie sądów polskich oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Warszawa 2013, s. 7-9.

²³⁴ P. Radziejowski, *Propagowanie totalitaryzmu i nawoływanie do nienawiści (art. 256 Kodeksu karnego)*, „Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza” 2012, nr 1, s. 121-135.

członków NOP cieszą się Charles Maurras, Ramiro Ramos, Ernest Jünger Oswald Mosley, Engelbert Dolfuss, Carl Schmitt, Aleksander Dugin.

W ideologii NOP zauważyć można elementy rewizjonizmu historycznego w tym kwestionowanie Holocaustu²³⁵. Jednocześnie krytykowany jest nazizm (hitleryzm), stalinizm, judaizm, rasizm. Stosunek do faszyzmu włoskiego jest ambiwalentny. Najwyższą wartością ideologiczną jest naród rozumiany jako najszerza i najwyższa forma organizacyjna społeczeństwa. Nie brakuje w retoryce NOP również krytycyzmu wobec własnego narodu. Człowiek uznawany jest za istotę społeczną, więc w miejsce indywidualizmu lansowany jest korporacjonizm. W stosunkach międzynarodowych zauważalny jest pannacjonalizm i idea uniwersalnego nacjonalizmu katolickiego (integryzm katolicki). Przedstawiciele dystansują się natomiast od szowinizmu. Z niechęcią odnoszą się do mniejszości narodowych i etnicznych oraz imigrantów. Koncepcji Unii Europejskiej przeciwstawia się ideę Europy Wolnych Narodów. Istotną rolę w ideologii NOP odgrywa religia katolicka, a odrzuceniu ulega materializm, scjentyzm oraz inne religie. Pewnej krytyce poddawane są jednak decyzje II Soboru Watykańskiego. Państwo traktowane jest jako wtórne wobec narodu, dla którego stanowi jedynie nadbudowę. Współczesne ustroje państwowe (demokracja, liberalizm) są krytykowane na równi z historycznymi (nazizm, komunizm). Ideałem ustrojowym jest natomiast dla przedstawicieli NOP państwo bezklasowe, zhierarchizowane, o charakterze korporacyjnym, oparte na autorytetach. W kwestiach gospodarczych negatywnie oceniany jest zarówno materialistyczny kapitalizm jaki i socjalizm. Postulowana jest zatem tzw. Trzecia Droga czyli chrześcijański korporacjonizm (dystrybucjonizm)²³⁶.

Narodowe Odrodzenie Polski uznać należy za pozbawioną większego znaczenia politycznego organizację o charakterze narodowo-radykalnym opartą na katolickich fundamentach. W jej programie politycznym dominują akcenty nacjonalistyczne, a w dokumentach programowych i publicystyce odnaleźć można treści mogące być zakwalifikowane jako szerzenie i nawoływanie do nienawiści na tle dyskryminacyjnym (rasizm, antysemityzm, homofobia). Takie cechy znamionują również niektóre formy publicznej aktywności²³⁷.

— Obóz Narodowo-Radykalny

Obóz Narodowo-Radykalny odwołuje się do tradycji przedwojennego ONR założonego 14 kwietnia 1934 r. i zdelegalizowanego 10 czerwca tego

²³⁵ W „Szczerbcu” często publikowane są artykuły uważanego za czołowego negacjonistę – Davida Irvinga. Patrz D. Irving, *Nie wierzę w holocaust*, „Szczerbiec” 1995, nr 6-7, D. Irving, *Kryształowa Noc*, „Szczerbiec” 1996, nr 8-10; D. Irving, *Noc Długich Noży*, „Szczerbiec” 1999, nr 1-2; D. Irving, *Dziennik więzienny*, „Szczerbiec” 2000, nr 2-3; D. Irving, *Przegrana wojna Luftwaffe*, „Szczerbiec” 2000, nr 10-12; D. Irving, *Dziennik radykała*, „Szczerbiec” 2002, nr 1-2 i 5-7.

²³⁶ J. Tomaszewicz, *Narodowe Odrodzenie Polski i jego wizja „katolickiego państwa narodu polskiego” jako uwspółcześniona wersja narodowego radykalizmu*, [w:] B. Grott (red.), *op. cit.*, s. 171-220.

²³⁷ Jako przykład można podać wymierzoną w osoby homoseksualne kampanię „Zakaz pedałowania” obejmującą między innymi akcje ulotkowe, plakatowe, wlepkowe, graffiti, a przede wszystkim akcje bezpośrednie w formie manifestacji m.in. przeciwko tzw. parodom równości.

samego roku przez władze sanacyjne²³⁸. Członkowie ONR uwięzieni zostali w Berezie Kartuskiej. W następnych latach organizacja działała nielegalnie dzieląc się na ONR „Falanga” i ONR „ABC”. Przywódcami ONR w okresie międzywojennym byli m.in.: Jan Mosdorf, Henryk Rossman, Bolesław Piasecki, Paweł Musioł, Tadeusz Gluziński i Adam Doboszyński²³⁹.

Współcześnie ONR deklaruje się jako ruch społeczny odwołujący się do wartości takich jak: Bóg, honor, ojczyzna, rodzina, tradycja i przyjaźń. Gloryfikuje dziedzictwo narodu polskiego i odrzuca demokrację liberalną. Organizacja opowiada się przeciwko totalitaryzmem takim jak komunizm, narodowy socjalizm, faszyzm. Pojęcia takie jak sprawiedliwość, moralność, sumienie i honor wywodzi z tradycji chrześcijańskiej, odrzucając jednocześnie oświeceniową ideologię praw człowieka, która ich zdaniem wykorzystywana jest jako podstawa roszczeń dyskryminowanych mniejszości. Popiera hierarchiczną organizację społeczeństwa zamiast egalitaryzmu. Ruch ten zdecydowanie potępia zrównywanie związków homoseksualnych z tradycyjnym małżeństwem. W polityce międzynarodowej podkreśla konieczność uwzględniania interesu narodowego, a nie międzynarodowych zrzeszeń i organizacji. ONR sprzeciwia się narzucanemu przez Unię Europejską modelowi społeczeństwa multikulturowego²⁴⁰.

Organizacja ta zrzesza głównie ludzi młodych. Organem prasowym jest czasopismo „Magna Polonia”. Organizacyjnie ruch podzielony jest grupy regionalne: ONR Pomorze Zachodnie, ONR Pomorze, ONR Mazury, ONR Podlasie, ONR Lubuskie, ONR Kujawy, ONR Mazowsze, ONR Lubelszczyzna, ONR Dolny Śląsk, ONR Wielkopolska, ONR Łódzkie, ONR Świętokrzyskie, ONR Opolszczyzna, ONR Częstochowa, ONR Zagłębie Dąbrowskie, ONR Górny Śląsk, ONR Małopolska, ONR Podkarpacie.

Obóz Narodowo-Radykalny jest, obok Narodowego Odrodzenia Polski, jedną z dwóch najsilniejszych organizacji narodowych współczesnej Polski. Pomimo tego nie odgrywa większej roli politycznej. W dniu 11 listopada 2012 r. ONR wraz z innymi organizacjami narodowymi stworzył partię polityczną Ruch Narodowy, lecz 28 sierpnia 2015 r. opuścił jej szeregi.

Członkowie ONR rozpowszechniają poglądy rasistowskie, antysemityczne i homofobiczne. W swoich wystąpieniach np. podczas Marszu Niepodległości posługują się mową nienawiści. Zauważyć należy, że w 2009 r. lokalna grupa tej organizacji w Brzegu została za swoje działania zdelegalizowana. Była to jedyna odnotowana dotychczas w Polsce delegalizacja organizacji o charakterze ekstremistycznym²⁴¹.

²³⁸ Dalej jako ONR.

²³⁹ Sz. Rudnicki, *Obóz Narodowo Radykalny, Geneza i działalność*, Warszawa 1985, passim.

²⁴⁰ Deklaracja ideowa ONR - <http://onr.com.pl/deklaracja.html> (dostęp 8 sierpnia 2015 r.).

²⁴¹ Wątek ten omówiony został w niniejszym rozdziale, pkt 6.

— Młodzież Wszechpolska

Młodzież Wszechpolska to założona przez Romana Giertycha 2 grudnia 1989 r. w Poznaniu organizacja młodzieżowa o podłożu nacjonalistycznym²⁴². Kontynuuje ona tradycje przedwojennej formacji Związek Akademicki „Młodzież Wszechpolska”, która była największą organizacją akademicką II Rzeczypospolitej²⁴³. Organizacja ta domagała się m.in. wprowadzenia na uniwersytetach zasady *numerus clausus* studentów pochodzenia żydowskiego, ustanowienia gett ławkowych, a ostatecznie całkowitego wyeliminowania Żydów z uczelni wyższych (*numerus nullus*)²⁴⁴. Ponadto MW odwołuje się do dorobku Romana Dmowskiego oraz szeroko rozumianego obozu narodowego.

W deklaracji ideowej ruchu eksponowana jest nadrzędna rola Boga i narodu. Wiara katolicka uznawana jest za fundament tworzenia i wzmacniania tożsamości narodowej Polaków. Odnowa moralna narodu nastąpić może poprzez zwalczanie doktryn głoszących samowolę, liberalizm, tolerancjonizm i relatywizm. Ruch dąży do zbudowania katolickiego państwa narodu polskiego poprzez żywe uczestnictwo w życiu politycznym i społecznym. W obszarze moralności wyznacznikiem jest etyka katolicka. W gospodarce powstrzymać należy wykup majątku polskiego przez obcy kapitał. W zakresie polityki wewnętrznej propaguje się rządzenie krajem przez Polaków-katolików. Wykluczone są wszelkie poglądy lewicowe. W polityce zewnętrznej należy przeciwstawić się zagrożeniu ze strony Niemiec²⁴⁵.

Uznaje się, że MW jest najbardziej wpływową polską organizacją nacjonalistyczną²⁴⁶. Do 2006 r. MW była zapleczem politycznym Ligi Polskich Rodzin. Co roku członkowie MW biorą aktywny udział w Marszu Niepodległości oraz organizują Marsz Tradycji i Kultury. W 2012 r. MW była jednym z założycieli partii politycznej Ruch Narodowy. Organem prasowym MW jest czasopismo „Wszechpolak”.

Poza akcentami nacjonalistycznymi w ideologii MW eksponowany jest negatywny stosunek do feminizmu i homoseksualizmu. Feminizm uznawany jest za ideologię zafałszowującą rzeczywistość i naruszającą tradycyjny porządek społeczny. Szczególnie atakowane przez MW za postawy feministyczne były Kinga Dunin, Kazimiera Szczuka oraz Izabela Jaruga Nowacka. Drugą grupą społeczną uznawaną przez MW za niebezpieczną i szkodliwą dla społeczeństwa są homoseksualiści. Są oni jednoznacznie potępiani i odrzucani. Homoseksualizm wskazywany jest jako dewiacja, zagrożenie dla tradycyjnego porządku lub wręcz przestępstwo. W związku z powyższym jednym z przejawów działalności MW jest organizowanie kontrmanifestacji wobec marszów organizowanych przez środowiska LGBTQ i feministyczne²⁴⁷.

²⁴² Dalej jako MW.

²⁴³ Por. R. Dobrowolski, *Związek Akademicki „Młodzież Wszechpolska” – rys historyczny*, [w:] T. Sikorski, A. Wątor (red.), *Narodowa Demokracja XIX-XXI wiek. Koncepcje-Ludzie-Działalność*, Szczecin 2008.

²⁴⁴ Zob. M. Natkowska, *Numerus clausus, getto ławkowe, numerus nullus, paragraf aryjski*, Warszawa 1999.

²⁴⁵ Deklaracja ideowa MW – <http://mw.org.pl/about/deklaracja-ideowa/> (dostęp 10 sierpnia 2015 r.).

²⁴⁶ G. Tokarz, *Ruch narodowy w Polsce w latach 1989-1997*, Wrocław 2002, passim.

²⁴⁷ T. Wrzosek, *Nacjonalizm i hegemonia. Przypadek Młodzieży Wszechpolskiej*, Łódź 2010, s. 232-271.

Młodzież Wszechpolską uznać zatem należy za organizację nacjonalistyczną, homofobiczną, antyfeministyczną oraz propagującą mowę nienawiści.

— Polska Wspólnota Narodowa – Polskie Stronnictwo Narodowe

Polska Wspólnota Narodowa to formacja nacjonalistyczna o charakterze świeckim²⁴⁸. W skład deklarowanej ideologii politycznej wchodzi antyklerykalizm, rasizm, panslawizm, radykalizm społeczny i ekologizm. Partia ta założona została w 1990 r. lecz tradycjami nawiązuje do istniejącego do 1955 r. Polskiego Związku Wspólnoty Narodowej. W latach 1993-1996 partia używała dwuczłonowej nazwy Polska Wspólnota Narodowa – Polskie Stronnictwo Narodowe. W latach 1990-1991 PWN wydawała miesięcznik „Myśl Narodowa Polska, a w latach 1998-2005 gazetę „Wspólnota”. Od 2004 r. wraz z Polskim Stronnictwem Narodowym tworzy Polski Komitet Narodowy. Od początku istnienia przywódcą PWN jest Bolesław Tejkowski²⁴⁹.

Polska Wspólnota Narodowa odwołuje się do dorobku Obozu Wielkiej Polski, Stronnictwa Narodowego, Grupy Szańca. Jako swoich antenatów członkowie PWN wskazują: Romana Dmowskiego, Feliksa Konecznego, Adama Doboszyńskiego, a rzadziej Wincentego Witosa, Ignacego Paderewskiego, Wojciecha Korfańtego, Władysława Sikorskiego.

Najważniejszym elementem ideologii PWN jest naród rozumiany jako wspólnota ludzi jednej rasy, kultury, dziejów, celów. Wartości indywidualne muszą być podporządkowane wartościom wspólnotowym. Odrzucane są natomiast podziały narodu ze względów klasowych, religijnych, pokoleniowych, płciowych. Absolutyzowaną cnotą obywatelską jest patriotyzm. Brak jest elementów szowinistycznych i etnocentrycznych oraz tendencji do imperializmu i dominacji. Zauważalne są natomiast odwołania do rasizmu i antysemityzmu. Szczególnie akcentowana jest idea panslawizmu czyli ścisłej współpracy wspólnoty Słowian w ramach Międzynarodowego Komitetu Słowiańskiego i Soboru Wszechrówni. W odróżnieniu od NOP działacze PWN cechuje antyklerykalizm. Obecne są również nawoływania do schizmy i stworzenia kościoła narodowego na wzór aryjskiego chrześcijaństwa. W kwestiach gospodarczych przedstawiciele PWN opowiadają się za tzw. kapitalizmem regulowanym opierającym się na zwiększeniu funkcji socjalnych państwa, renacjonalizacji własności państwowej, protekcyjnym gospodarczym. W kwestiach społecznych dominują akcenty solidarystyczne i radykalne. Interesującym elementem ideologii PWN jest ekologizm rozumiany jako ochrona środowiska naturalnego w ojczyźnie oraz antyglobalizm traktowany jako walka z niesprawiedliwością kapitalizmu i imperializmu. Ugrupowanie to zaproponowało własny projekt ustawy zasadniczej, w której zaprezentowało

²⁴⁸ Dalej jako PWN.

²⁴⁹ W okresie nieobjętym badaniami (1993 r.) wobec Bolesława Tejkowskiego toczył się proces o nawoływanie do waśni na tle narodowościowym (art. 272 d.k.k.).

swój program ustrojowy²⁵⁰. W polityce zagranicznej głównych wrogów PWN upatruje w Niemczech, Izraelu, USA i UE, a szczególnie sentymentem darzy była Jugosławię i Rosję²⁵¹.

Polska Wspólnota Narodowa – Polskie Stronnictwo Narodowe stanowi mało znaczącą politycznie formację nacjonalistyczną luźno nawiązującą do dziedzictwa endecji. Cechuje ją antysemityzm, antyklerykalizm, rasizm, panslawizm. Szczególnie silnymi wpływami PWN cieszy się w subkulturze skinheadów. Zwolennicy PWN w latach dziewięćdziesiątych XX w. i na początku XXI w. doprowadzili do kilkunastu incydentów o charakterze nacjonalistycznym, neonazistowskim i rasistowskim²⁵².

— Polska Partia Narodowa – Stronnictwo Narodowe

Polska Partia Narodowa jest założoną 22 marca 2004 r. partią o marginalnym znaczeniu politycznym²⁵³. W jej programie ideowym można odnaleźć elementy takie jak: nacjonalizm, konserwatyzm, panslawizm, antyglobalizm, korporacjonizm. Liderem partii jest Leszek Bubel²⁵⁴. Mottem partii są słowa Romana Dmowskiego: „Jestem Polakiem, więc mam obowiązki polskie”. Organem prasowym partii jest tygodnik „Tylko Polska”. Młodzieżowym zapleczem partii jest Narodowy Front Walki Młodych.

W założeniach programowych PPN sprzeciwia się: przynależności Polski do UE i NATO, roszczeniom żydowskim, komunizmowi, faszyzmowi, syjonizmowi, antypolonizmowi i globalizacji, używaniu Kościoła do judaizacji katolicyzmu, postanowieniom Soboru Watykańskiego II oraz obecnej władzy papieża, notorycznemu pogardzaniu mniejszością polską przez Żydów (sic!), napływowi do Polski emigrantów i mieszanemu się kultur, zasadzie, że naród głośuje, ale nie wybiera oraz udziałowi obcego kapitału na rynku polskich mediów. Popierane przez PPN są następujące poglądy i działania: idea Europy ojczyzn, obrona tożsamości narodowej wiernej wartościom chrześcijańskim i cywilizacji łacińskiej, patriotyzm, nacjonalizm, elitaryzm, panslawizm, poszanowanie słowiańskiego pochodzenia i tożsamości Polaków, sedekwantyzm, poszanowanie mniejszości polskiej zdominowanej we własnym kraju przez Żydów (sic!), redukcja liczby posłów, senatorów i radnych oraz wprowadzeniem ordynacji większościowej, wprowadzenie niczym nie ograniczonej wolności: słowa, wyrażania opinii i poglądów, kolportażu wydawnictw, badań naukowych jako głównych zasad demokratycznego państwa prawa, dążenie do wypłacenia

²⁵⁰ Tekst dostępny na stronie internetowej: <http://www.pwn.waw.pl/> (dostęp 15 lutego 2014 r.).

²⁵¹ J. Tomaszewicz, *Polska Wspólnota Narodowa – Polskie Stronnictwo Narodowe jako przykład nacjonalizmu świeckiego we współczesnej Polsce*, [w:] B. Grott (red.), *op. cit.*, s. 221-241.

²⁵² Zajścia te opisane zostały w: M. Kornak, *Brunatna księga 1987-2009*, Warszawa 2009. Największy rozgłos uzyskała manifestacja na terenie obozu zagłady w Oświęcimiu 6 kwietnia 1996 r.

²⁵³ Dalej jako PPN

²⁵⁴ Leszek Bubel jest recydywistą w zakresie przestępstw z nienawiści w ujęciu kryminologicznym. W toku badań odnotowano dwa wyroki skazujące lidera PPN (Wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi-Południe z dnia 28 października 2005 r. (sygn. akt IX K 68/01) oraz wyrok Sądu Rejonowego w Grójcu z dnia 31 maja 2004 r. (sygn. akt II K 534/03).

przez Niemców odszkodowań za II Wojnę Światową, przywrócenia kary śmierci, rozliczenie i ukaranie medialnych kłamstw i pomówień polskojęzycznych mediów, reformy Radia Maryja²⁵⁵.

Ponadto lider PPN prowadzi działalność muzyczną pod szyldem zespołu Leszek Bubel Band, którego twórczość sam określa jako narodowy rock. Dotychczas wydał sześć płyt o znamienitych tytułach: „Longinus Zerwimycka” (2008), „Polskie elity” (2008), „W hołdzie Narodowym Siłom Zbrojnym” (2009), „Żołnierze Wyklęci” (2010), „Rycerze Idei” (2010), „Życie i Śmierć Dla Narodu” (2010).

Wypowiedzi członków PPN, a w szczególności jej lidera rozpowszechniają mowę nienawiści. Dominują w niej akcenty antysemitki i homofobiczne. Leszek Bubel opublikował w Internecie „Listę 100 pedziów i lesbijek”, którą określił jako listę Polaków którzy mają być „agresywnymi homosiami”, a także prowadzi „Wielką encyklopedię Żydów” i „Wielką encyklopedię oszołomów”.

— Nacjonalistyczne Stowarzyszenie „Zadruga”

Nacjonalistyczne Stowarzyszenie „Zadruga” założone zostało w 2006 r. we Wrocławiu przez Dariusza Petryka. Pierwowzorem współczesnej „Zadruży” była założona w 1935 r. organizacja „Zadruga” założona przez Jana Stachniuka. Była to formacja o charakterze nacjonalistycznym, antyklerykalnym, neopogańskim. Była to próba wskrzeszenia opozycyjnej do katolicyzmu religii prasłowiańskiej. Organem prasowym grupy była gazeta „Zadruga. Pismo nacjonalistów polskich” wydawana w latach 1937-1939. Formacja licząca ok. 300-400 członków, mająca w założeniu stanowić alternatywę dla nacjonalizmu katolickiego nie miała żadnego znaczenia politycznego w II Rzeczypospolitej. Warta uwagi jest natomiast stworzona przez nią rozbudowana doktryna polityczna²⁵⁶.

W 1989 r. we Wrocławiu otwarto wydawnictwo „Toporzek”, które wznowiło wydania książek Jana Stachniuka. Działalność publicystyczną wznowił również Antoni Wacyk – współpracownik i biografista Stachniuka. W zawiązku z tym wzrosło zainteresowanie nacjonalizmem neopogańskim.

Na marginesie dodać można, iż ruchy neopogańskie obecne są również m.in. na Ukrainie, gdzie reprezentuje je powstała w 1990 r. *Ridna Ukrajinska Nacjonalna Wira* (Ojczyzna Ukraińska Narodowa Wiara)²⁵⁷.

Ponadto należy odnotować istnienie mniejszych partii, stowarzyszeń i organizacji o charakterze nacjonalistycznym takich jak: Stronictwo

²⁵⁵ Założenia programowe PPN – http://www.polskapatryanarodowa.org/index.php?option=com_content&task=view&id=72&Itemid=48 (dostęp 10 sierpnia 2015 r.).

²⁵⁶ Szerzej na temat nacjonalizmu neopogańskiego w: J. Skoczyński, *Neopoganizm Jana Stachniuka*, [w:] B. Grott (red.), *Nacjonalizm czy nacjonalizmy? Funkcja wartości chrześcijańskich, świeckich i neopogańskich w kształtowaniu idei nacjonalistycznych*, Kraków 2006, s. 369-376.

²⁵⁷ Szerzej o neopoganizmie ukraińskim w: B. Grott, „*Ojczyzna Ukraińska Narodowa Wiara*” jako nacjonalistyczny ruch neopogański, [w:] B. Grott (red.), *op. cit.*, s. 285-292.

Narodowe²⁵⁸, Obóz Wielkiej Polski, Przymierze Ludowo-Narodowe (Piast Polski) oraz już nieistniejących takich jak: Polski Front Narodowy (1989-1995), Stronnictwo Narodowe „Szczerbiec” (1989-2002), Stronnictwo Narodowe „Ojczyzna” (1989-1996), Prawica Narodowa (1995-1997), Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne (1991-2001), Narodowy Kongres Polski (2007-2010) oraz Przymierze Narodu Polskiego (2009-2013).

4.3. Subkultura skinhead

Subkultura skinhead (skin) pojawiła się pod koniec lat sześćdziesiątych XX w. w Wielkiej Brytanii²⁵⁹. W latach siedemdziesiątych ruch ten zaczął utożsamiać się z ideologią rasistowską i nacjonalistyczną. W latach osiemdziesiątych pojawiać zaczęły się również poglądy neonazistowskie i neofaszystowskie²⁶⁰.

W Polsce pierwsze grupy skinheadów pojawiły się pod koniec lat siedemdziesiątych XX w. Po transformacji ustrojowej w 1989 r. środowiskiem skinheadów zainteresowali się działacze partii skrajnie prawicowych i nacjonalistycznych. Skinheadzi stanowili młodzieżówki i bojówki takich organizacji jak Stronnictwo Narodowe, Narodowe Odrodzenie Polski, Organizacja Narodowo-Radykalna.

Współcześnie wyznawane poglądy różnicują członków subkultury skinhead na tzw. skinów-nacjonalistów (nacjonalizm, szowinizm, ksenofobia) oraz nazi-skinów (rasizm, neonazizm, neofaszyzm).

Skini to zazwyczaj niewielkie, słabo zorganizowane grupy chłopców i młodych mężczyzn, choć zdarza się, że w aktywność tych grup włączają się również dziewczęta i kobiety. Typową formą stosowania przemocy, są ataki na osobę lub osoby z grupy mniejszościowej z użyciem kijów baseballowych, noży, kastetów i kopniaków. Ataki te niosą poważne konsekwencje dla ofiar. Napaści często nie są zaplanowane, chociaż zdarzają się również starannie przygotowane

²⁵⁸ Stronnictwo Narodowe na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. występowało jako Stronnictwo Narodowe „senioralne”. W wyniku rozłamu wyodrębniło się z niego Stronnictwo Narodowe „Ojczyzna”. Ponadto funkcjonowało Stronnictwo Narodowe „Szczerbiec” oparte o ruch skinhead. W 1996 r. nastąpiło połączenie Stronnictwa Narodowego „Ojczyzna” ze Stronnictwem Narodowo-Demokratycznym. W 1999 r. w wyniku połączenia Stronnictwa Narodowego „senioralnego” ze Stronnictwem Narodowo-Demokratycznym powstało jednolite Stronnictwo Narodowe. W 2001 r. powyższe organizacje narodowe powołały Ligę Polskich Rodzin. W 2004 r. nazwę Stronnictwo Narodowe przejęła Polska Partia Narodowa Leszka Bubla. Szerzej o ewolucji Stronnictwa Narodowego w: K. Szulczyk, *Odrodzenie Ruchu Narodowego w Polsce po 1989 roku*, „Słowo Młodych” 2007, nr 1, s. 8-14.

²⁵⁹ Po raz pierwszy pojęcia tego użyto w 1968 r. (M. Janicki, M. Pęczak, *Polska siła. Skini, narodowcy, chuligani*, Warszawa 1994, s. 12).

²⁶⁰ Szerzej o genezie subkultury skinhead w: M. Janicki, M. Pęczak, *op. cit.*, s. 9-22 oraz E. Wilk, *Krucjata tysogłowych*, Warszawa 1994, s. 41-46.

ataki np. na kluby gejowskie, miejsca spotkań mniejszości, siedziby organizacji broniących praw człowieka²⁶¹.

Głównym formami propagowania ideologii subkultury skinhead są tzw. ziny oraz koncerty zespołów muzycznych wykonujących muzykę nienawiści²⁶².

Ziny to amatorskie, rozprowadzane wśród znajomych pisma grupek entuzjastów, a także ugrupowań o charakterze subkulturowym. Wytwarzane są metodą chałupniczą, zwykle przez jednego autora, mają kolażową grafikę oraz amatorskie rysunki. Powielane są metodą kserograficzną, rzadziej na małej poligrafii. Wzorce i inspiracje czerpane są z podobnych wydań zachodnioeuropejskich²⁶³. Kolportowane są najczęściej zaprzyjaźnionym osobom bezpośrednio z ręki do ręki, z pominięciem klasycznych metod sprzedaży prasy. Dla uniknięcia zainteresowania organów ścigania nie tworzą długich serii wydawniczych lecz nieustannie pojawiają się nowe tytuły²⁶⁴.

W wyniku przeprowadzonych przez autora badań aktowych stwierdzono fakt wydawania następujących zinów o charakterze neonazistowskim: „Bez Litości”, „Biały Wojownik”, „Blood & Honour”, „Bractwo”, „Carry on Oi”, „Chrobry”, „Clockwork Orange”, „Falanga”, „Final Conflict”, „Honor”, „Jary Gwint”, „Kmicic”, „Krzyżowiec”, „Legion”, „Mechaniczna Pomarańcza”, „Narodowy Socjalista”, „Odłam Skiny”, „Oi Alarm”, „Ojczyzna”, „Orzeł Biały”, „Pogańska Noc”, „Prawica Narodowa”, „Skinhead Front”, „Skinhead Mural”, „Skinhead Polski”, „Skinhead Sarmata”, „Skinhead Sosnowiec”, „Skins OK”, „Warmiak”, „Wojownik”.

Ponadto przeprowadzona przez O. Grotta kwerenda wykazała następujące tytuły: „Aryan Pride”, „Aryjski Front”, „Aryjski Opór”, „Awangarda”, „Biała Siła”, „Biały Świt”, „Biały Wojownik”, „Bogini Wojny”, „Błyskawica”, „Cyklon”, „Duma”, „Frontowiec”, „Gniew”, „Gniew Ludu”, „Honor”, „Krew i Honor”, „Młot”, „Narew88”, „Odala”, „Odwet”, „Ofensywa”, „Outlaw”, „Phoenix”, „Rzeźnia”, „Securius”, „Sygnał”, „Szary Wilk”, „Szturmowiec”, „Vril”, „Wehrwolf”, „White Empire”, „Wiara Krwi”, „Zjednoczony Front”, „Zryw”, „Żelazny Krzyż”²⁶⁵.

Również M. Kornak wskazuje na istnienie zinów o tytułach: „Walczący Patriota”, „Mural”, „Biały Front”, „Front”, „Rycerze Orła Białego”, „Rewolucja”²⁶⁶.

Także E. Wilk odnotowała wydawania następujących zinów: „Krzyżowiec”, „Pure Impact”, „Odłam”, „Odłam Skin”, „Biała Siła”, „Legion”,

²⁶¹ A. Lipowska-Teutsch, *Sprawcy przestępstw z nienawiści*, [w:] A. Lipowska-Teutsch, E. Ryłko (red.), *Przemoc motywowana uprzedzeniami. Przestępstwa z nienawiści*, Kraków 2007, s. 124.

²⁶² Pionierem rockowej muzyki o przesłaniu rasistowskim, neonazistowskim i nacjonalistycznym był brytyjski zespół Skrewdriver. Polskie zespoły tworzące muzykę nienawiści scharakteryzowane zostały w niniejszym rozdziale, pkt 3.

²⁶³ E. Wilk, *op. cit.*, s. 71-72.

²⁶⁴ O. Grott, *op. cit.*, s. 313.

²⁶⁵ *Ibidem*, s. 313.

²⁶⁶ M. Kornak, *Skradzione komiksy*, „Nigdy Więcej” 2003, nr 13, publikacja dostępna w Internecie: http://www.nigdywiecej.org/biblioteka/13/28_komiks.pdf (dostęp 12.02.2014 r.).

„Skinhead Polski”, „Błyskawica”, „Oi’ n’ roll”, „Biały Świt”, „Falanga”, „Synowie Polski”, „Skin OK”, „Warmiak”, „Mechaniczna Pomarańcza”, „Słowiński Bojownik”, „Victory Oi”, „Zwyciężymy” oraz „Skinhead Sarmata”. W większości były to kilkunumerowe efemerydy. Jako ciekawostkę można podać przykład jedyne go skin-zina skierowanego do kobiet – „Białe Róże”²⁶⁷.

Współcześnie zwraca się uwagę na znaczne rozmiary, które przybrała subkultura skinhead w Rosji²⁶⁸. Szacuje się, iż grupy liczące łącznie ok. 50. tys. członków odpowiedzialne są za ok. 50 zabójstw na tle rasowym²⁶⁹.

W ramach subkultury skinhead istnieją również odłamy promujące idee antyrasistowskie. Z tego nurtu w 1987 r. wyłoniła się organizacja Skinheads Against Racial Prejudice – SHARP (Skinheadzi przeciwko uprzedzeniom rasowym). Najwięcej tego typu grup występuje w USA, Wielkiej Brytanii, Niemczech i Portugalii.

Inną gałęzią subkultury skinhead są skinheadzi o poglądach lewicowych, komunistycznych. Odłam ten określany jest jako Red and Anarchist Skinheads – RASH (Czerwoni i anarchistyczni skinheadzi). Grupy te szczególnie silne są w Hiszpanii, Włoszech, Francji oraz w Niemczech.

Wydaje się, że tradycyjna subkultura skinhead osiągnęła swoje apogeum w latach dziewięćdziesiątych XX w. i obecnie jest już w zaniku. Zwolennicy poglądów rasistowskich i nacjonalistycznych odnaleźli natomiast swoje miejsce w grupach chuliganów stadionowych²⁷⁰.

²⁶⁷ E. Wilk, *op. cit.* 94, s. 72-74.

²⁶⁸ Rosyjski kodeks karny przewiduje odpowiedzialność za przestępstwa publicznego nawoływania do działalności ekstremistycznej (art. 280), podżeganie do nienawiści i poniżenia godności ludzkiej (art. 282), organizowania grup ekstremistycznych (art. 282¹). Jednocześnie w literaturze wskazuje się, że rosyjskie przepisy dotyczące przestępstw ekstremistycznych są nieprecyzyjne, bardzo surowe i szeroko zakreślające pole kryminalizacji (Zob. K. Laskowska, *Interpretation of Extremism and Associated Crimes*, [w:] P. Niczyporuk, P. Kołodko (red.), *Interpretation of the Law*, Białystok 2012, s. 81).

²⁶⁹ J. Diec, *Główne nurty nacjonalizmu rosyjskiego*, [w:] B. Grott (red.), *op. cit.*, s. 370.

²⁷⁰ Niektórzy autorzy wskazują, iż związki pomiędzy subkulturą skinhead, a chuliganami stadionowymi istniały już od lat dziewięćdziesiątych XX w. (M. Jędrzejewski, *My śmiecie. Git ludzie, skini, sataniści, krysznaici*, Warszawa 1993, *passim*).

6. Ciemna liczba przestępstw z nienawiści

Charakterystyka wszelkich zjawisk społecznych w tym przestępczości wymaga opisu zarówno ilościowego jak i jakościowego. W przypadku przestępczości ujęcie ilościowe obejmuje statystyczną analizę jej rozmiarów, struktury i dynamiki²⁹⁸. Poprzedzona musi być ona jednak zdefiniowaniem podstawowych pojęć. Pod pojęciem przestępczości rozumieć należy zbiór zdarzeń określanych jako przestępstwa. Przestępczość rzeczywista to zbiór wszystkich przestępstw w danym okresie, na danym terenie lub w określonej zbiorowości. Przestępczości ujawniona to zbiór zdarzeń, o których informacje dotarły do organów ścigania, które zostały uznane przez nie za przestępstwa i zarejestrowane. Przestępczość nieujawniona to zbiór przestępstw, o których informacje nie dotarły do organów ścigania lub dotarły, ale nie zostały przez nie zarejestrowane. Przestępczość rzeczywista stanowi zatem agregat przestępczości ujawnionej i nieujawnionej²⁹⁹.

Badania kryminologiczne oparte na obserwacji przestępczości ujawnionej, a w szczególności przestępczości osądzonej obarczone są wadą wynikającą z faktu, iż nie stanowi ona zbiorowości reprezentatywnej dla przestępczości rzeczywistej³⁰⁰. Istotnym zagadnieniem poruszonym w nauce

²⁹⁸ W naukach kryminologicznych dominuje pogląd o ułomności statystyk kryminalnych oraz ich względnej wartości informacyjnej (A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2005, s. 39). Zbyt radykalny wydaje się pogląd, iż statystyki kryminalne informują jedynie o aktywności organów ścigania i polityce rejestracji przestępstw, a nie o faktycznych rozmiarach przestępczości (A. Adamski, *Interpretacja statystyki przestępczości w kryminologii*, „Przegląd Policyjny” 1992, nr 2-3, s. 168 i n.).

²⁹⁹ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *op. cit.*, s. 189.

³⁰⁰ Zdaniem W. Świdły przestępczość ujawniona jest reprezentatywna dla przestępczości rzeczywistej w zakresie struktury, lecz nie jest reprezentatywna w zakresie rozmiarów (W. Świdła, *op. cit.*, s. 96-97.)

kryminologii jest zatem tzw. ciemna liczba przestępstw³⁰¹. W obszarze nauki istnienie ciemnej liczby powoduje mniejsze lub większe zniekształcenie obrazu badanej przestępczości. W obszarze praktyki wysoka ciemna liczba świadczy o niskiej skuteczności przeciwdziałania przestępczości³⁰². Związana z ciemną liczbą niemożliwość rozpoznania prawdziwych rozmiarów przestępczości rzutuje na wadliwe kształtowanie działań w obszarze profilaktyki kryminalnej. Ponadto wprowadza w błąd społeczeństwo co do rzeczywistego stanu zagrożenia bezpieczeństwa publicznego³⁰³. Ciemna liczba przestępstw jest tożsama z liczbą przestępstw nieujawnionych³⁰⁴. Ciemna liczba przestępstw jest zatem różnicą pomiędzy rzeczywistą liczbą przestępstw a liczbą przestępstw ujawnionych (jasna liczba)³⁰⁵. W przypadku przestępstw ujawnionych źródłem informacji są statystyki kryminalne, w szczególności statystyka policyjna i prokuratorska³⁰⁶. Jedynym źródłem wiedzy o zjawisku ciemnej liczby wydają się być badania naukowe. Jako sposoby uzyskania wiadomości o przestępczości nieujawnionej (ciemnej liczbie przestępstw) wymienia się w literaturze: eksperyment, obserwację uczestniczącą, wywiad³⁰⁷.

³⁰¹ Ang. – *dark number/figure of crime, hidden crimes*, niem. – *Dunkelziffer/Dunkelfeld der Kriminalität*, franc. – *le chiffre noir/obscur*, ros. – *latentnaja priestupnost'*, wł. – *il cifro nero*. Pojęcie to zostało wprowadzone do kryminologii przez Adolfa Queteleta.

³⁰² Jak wskazuje L. Tyszkiewicz w przypadku bardzo wysokiej ciemnej liczby danej przestępczości stosowanie represji karnej staje się problematyczne, gdyż ukaranie nielicznych ujawnionych sprawców przy dużej liczbie sprawców nieujawnionych i niekaranych wzbudza społeczne poczucie niesprawiedliwości i współczucia wobec tych, którzy „wpadli” (L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, s. 249).

³⁰³ T. Borzoł, *Ciemna liczba przestępstw a praca policji w Polsce*, [w:] A. Szymaniak, W. Ciepela (red.), *Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, t. 2, Poznań 2007, s. 246.

³⁰⁴ W niemieckiej literaturze kryminologicznej istnieje podział na „absolutną ciemną liczbę” czyli przestępstwa nieujawnione oraz „względna ciemną liczbę” czyli przestępstwa zgłoszone organom ścigania, ale przez nie niezarejestrowane. Ponadto do „względnej liczby przestępstw” zwanej też „szarą liczbą przestępstw” zalicza się również przestępstwa, których sprawcy nie zostali wykryci, nieudowodnione oraz umorzone (H.J. Schneider, *Kriminologie*, Berlin 1987, s. 182 i n.). Również w literaturze polskiej autorzy przyjmują wąską interpretację pojęcia ciemnej liczby odnosząc się jedynie do faktu ujawnienia przestępstwa (A. Marek, *op. cit.*, s. 39) lub jego szerokie ujęcie obejmujące również problemy postępowania karnego takie jak: niewykrycie sprawcy, negatywne przesłanki procesowe, nie wszystkie czyny zostały objęte aktem oskarżenia (B. Hołyst, *Kryminologia. Podstawowe problemy*, Warszawa 1977, s. 77). Wydaje się, iż to pierwsze podejście trafniej oddaje istotę pojęcia przestępstwa nieujawnionego.

³⁰⁵ W starszej literaturze kryminologicznej spotkać się można również z odmiennym ujęciem ciemnej liczby przestępstw jako całkowitej liczby przestępczości rzeczywistej (B. Hołyst, *op. cit.*, s. 76-77) lub jako stosunku przestępstw rzeczywiście popełnionych do przestępstw osądzonych (L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, s. 247; P. Horoszowski, *op. cit.*, s. 54).

³⁰⁶ W związku z tym niektórzy autorzy, np. A. Siemaszko, używają pojęcia przestępczości zgłoszonej, zarejestrowanej lub stwierdzonej (J. Błachut, *Czy „ciemna liczba przestępstw” istnieje?*, „Archiwum Kryminologii” 2007-2008, t. XXIX-XXX, s. 78).

³⁰⁷ W przypadku wywiadu możliwe jest zadanie pytań trzech typów: Czy respondent był sprawcą przestępstwa i zostało ono ujawnione? (badania typu *self-report*). Czy respondent stał się ofiarą przestępstwa i zostało ono zgłoszone organom ścigania? (badania typu *victimization survey*). Czy respondent wie o przestępstwach popełnionych przez inne osoby i czy zostały one zgłoszone? *Ibidem*, s. 225-235. Szerzej o badaniach *self-report*: A. Siemaszko, *Metodologiczne problemy badań typu self-report*, „Archiwum Kryminologii” 1988, t. XV, s. 33-93.

Jak wskazuje się w literaturze rozmiary i struktura ogólnej ciemnej liczby przestępstw zależą od wielu czynników, związanych z jednostkami (sprawca, pokrzywdzony, świadkowie) lub instytucji (policja, prokuratura, organizacje społeczne)³⁰⁸. Wśród nich wymienia się m.in. rozmiary i strukturę przestępczości rzeczywistej, sposób funkcjonowania i sprawność organów ścigania, politykę ścigania oraz praktykę przyjmowania i rejestracji zgłoszeń, sposób działania sprawców, postawy obywateli wobec przestępczości i gotowość do zawiadamiania organów ścigania. Na ewentualną decyzję pokrzywdzonego o zgłoszeniu bądź niezgłoszeniu przestępstwa mają wpływ takie determinanty jak: stosunek pokrzywdzonego do samego czynu (świadomość przestępności czynu, pewność co do faktu zaistnienia przestępstwa, waga czynu), stosunek pokrzywdzonego do sprawcy (współczucie lub obawa), stosunek pokrzywdzonego do organów ścigania (niechęć, niewiara w skuteczność, niewiara w podjęcie ścigania, uprzednie negatywne doświadczenia), sytuacja w jakiej pokrzywdzony się znajduje (konflikt z prawem, udział w podkulturze, dewiacja), cechy osobowe pokrzywdzonego (płeć, wiek)³⁰⁹.

Problematyka ciemnej liczby przestępstw stanowi jedno z węzłowych zagadnień odnoszących się do przestępstw z nienawiści na płaszczyźnie kryminologicznej i wiktymologicznej³¹⁰. Kwestia nieujawniania tego typu zdarzeń jest specyficznym zjawiskiem rzutującym na społeczne postrzeganie przestępstw z nienawiści oraz instytucjonalną praktykę przeciwdziałania im.

W literaturze kryminologicznej ciemna liczba przestępstw wyrażana jest jako stosunek, proporcja pomiędzy przestępczością ujawnioną a nieujawnioną. Liczba ta jest zróżnicowana dla poszczególnych kategorii przestępstw³¹¹. Próbę określenia rozmiarów ciemnej liczby przestępstw z nienawiści można podjąć poprzez analizę rozmiarów przestępczości ujawnionej w badanym obszarze. Prawidłowości dotyczące wzajemnych relacji pomiędzy przestępczością rzeczywistą, ujawnioną i nieujawnioną w obszarze innych kategorii przestępstw pozwalają na stwierdzenie, że rozmiary przestępczości ujawnionej stanowią jedynie pewien trudny do określenia ułamek rzeczywistych rozmiarów

³⁰⁸ A. Gaberle, *Nierozłączna triada: Przestępczość, Sprawca, Przestępstwo*, Gdańsk 2003, s. 83.

³⁰⁹ *Ibidem*, s. 225-226.

³¹⁰ Szerzej na temat ciemnej liczby jako problemie wiktymologii kryminalnej: J. Wójcik, *Wiktymologia i jej praktyczne znaczenie*, „Problemy Kryminalistyki” 1978, nr 136.

³¹¹ Różnorodne badania wykazują ciemną liczbę na poziomie od 1:2 do 1:1000. Zdaniem L. Radzinowicza liczba przestępstw wykrytych nie przekracza 15%. Zob. L. Radzinowicz, *Ideology and Crime*, Heinemann Educational Books, London 1966, s. 64. W Polsce badania ciemnej liczby przestępstw oparte na metodzie *victimization survey* prowadzone są przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. Szacunkowe wielkości ciemnej liczby wynoszą: oszustwa konsumenckie - 99%, korupcja - 97%, przestępstwa seksualne - 90%, kradzież - 80%, włamanie - 75%, pobicie - 75%, rozbój - 60%, kradzież samochodu - 50%. Generalnie przyjmuje się, iż policja nie wie o 3/4 rzeczywistocie popełnionych przestępstw (A. Siemaszko, *Kogo biją, komu kradną. Przestępczość nie rejestrowana w Polsce i na świecie*, Warszawa 2001, s. 103).

przestępczości z nienawiści³¹². Pozostała, niewątpliwie większą część, stanowi ciemna liczba, która jest jednak niemożliwa do precyzyjnego oszacowania.

Równie istotnym czynnikiem determinującym wielkość ciemnej liczby przestępstw z nienawiści jest sposób funkcjonowania i sprawność organów ścigania a w szczególności praktyka przyjmowania i rejestracji zgłoszeń oraz polityka ścigania tego typu przestępstw. Z różnych względów – oportunistycznych, taktycznych, statystycznych – nie wszystkie zameldowane zdarzenia mogą zostać objęte rejestracją³¹³. Z przyczyn finansowych, kadrowych, technicznych, strukturalnych, kompetencyjnych organy ścigania mają ograniczoną „pojemność” i „moce przerobowe”. Policja i prokuratura mają zdolność kontrolowania tylko określonej części zachowań społecznych. Nie są zatem zainteresowane ściganiem czynów mniej groźnych społecznie. Jak wskazuje się w literaturze organy ścigania skupiają działalność na wykrywaniu przestępstw traktowanych jako poważniejsze lub popełnianych nagminnie³¹⁴. Na ciemną liczbę mają wpływ takie niedopuszczalne praktyki jak: bezpodstawna odmowa przyjęcia zgłoszenia o przestępstwie lub bezpodstawna odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego. Liczba przyjętych zawiadomień o przestępstwie determinuje obciążenie pracą policji. W związku z tym wykształcił się naturalny mechanizm obronny w postaci bezpodstawnego odmawiania przyjęcia zgłoszeń, w szczególności przypadków mniejszej wagi. Funkcjonariusze podejmują wysiłki, często skuteczne, aby „uświadomić” pokrzywdzonego, że przestępstwo nie zaistniało lub istnieją znikome szanse wykrycia sprawcy³¹⁵. Ponadto źródłem ciemnej liczby jest sam sposób, w jaki skonstruowana jest statystyka policyjna (przestępstwa stwierdzone, przestępstwa wykryte). Rozliczanie skuteczności i sprawności policji na podstawie statystyk np. wykrywalności powoduje manipulacje danymi statystycznymi. Do czynników tych zaliczyć należy również natężenie ścigania karnego w odniesieniu do poszczególnych rodzajów przestępstw³¹⁶. Przestępstwa z nienawiści postrzegane były początkowo jako błahe i rzadko występujące, stąd charakterystyczna była swoista pobłażliwość społeczeństwa oraz bierność policji i prokuratury. W literaturze wskazuje się natomiast, że brak reakcji ze strony organów ścigania powoduje „rozzuchwalenie się” przestępców, którzy nie obawiają się nieuchronności kary i liczą, że uda się im uniknąć odpowiedzialności³¹⁷. Badania kryminologiczne wykazały również niewielką, ograniczoną wiedzę polskich policjantów w odniesieniu do terminologii

³¹² A. Marek wskazuje, że ustalenie rzeczywistych rozmiarów przestępczości przy dzisiejszym stanie wiedzy i technik badawczych nie jest możliwe (A. Marek, *Pravo...*, s. 38).

³¹³ Szerzej na ten temat w: Th. Sellin, M.E. Wolfgang (red.), *Crime and Justice*, vol. 1, Elsevier Publishing, New York-London 1977, s. 180 i n.

³¹⁴ Zob. L. Lernell, *op. cit.*, s. 77.

³¹⁵ T. Borzoł, *op. cit.*, s. 250.

³¹⁶ P. Horoszowski, *op. cit.*, s. 50.

³¹⁷ J. Wójcik, *Kryminologiczne i kryminalistyczne aspekty ciemnej i złotej liczby przestępstw*, [w:] E. Gruza, T. Tomaszewski, M. Goc (red.), *Problemy współczesnej kryminalistyki*, Warszawa 2006, s. 388.

związanej przestępstwami z nienawiści³¹⁸. Nie ulega wątpliwości, że właściwa interpretacja pojęć, symboli i gestów przez przedstawicieli organów ścigania jest podstawą właściwej reakcji na przestępstwa z nienawiści. Z aprobatą stwierdzić należy, że obecnie organy ścigania przykładają do przestępstw z nienawiści znacznie większą uwagę³¹⁹.

Czynnikiem wpływającym na istnienie i zakres ciemnej liczby jest także sposób działania sprawców (*modus operandi*). Skomplikowane, dyskretne albo zakamuflowane metody przestępczego działania uniemożliwiają lub utrudniają ujawnienie przestępstwa³²⁰. W przypadku przestępstw z nienawiści istotą działania sprawcy przestępstw z art. 256 § 1 i 257 k.k. jest działanie publiczne. Również w przypadku przestępstwa z art. 119 k.k. działanie polegające na przemocy lub groźnie bezprawnej trudne jest do ukrycia. Jedynie odnośnie przestępstwa z art. 256 § 2 można mówić o pewnym stopniu utajenia działań, za wyjątkiem czynności „prezentowania” treści określonych w art. 256 § 1 k.k. Publiczne czy wręcz manifestacyjne działanie sprawcy jest jednym z nielicznych czynników ułatwiających wykrycie przestępstw z nienawiści.

Ciemną liczbę kształtuje również poziom współpracy pomiędzy organami ścigania, a społeczeństwem i działającymi w jego obrębie organizacjami³²¹. Obie te relacje należy rozważyć osobno. W przypadku ogółu społeczeństwa można przyjąć, iż istnieje niska świadomość co do faktu karalności zachowań kwalifikowanych jako przestępstwa z nienawiści. Efektem jest obojętność na tego typu zachowania. Jeszcze groźniejsze jest zjawisko przyzwolenia społecznego na nie. W niemal homogenicznym społeczeństwie polskim każda odmienność jest łatwo dostrzegalna i traktowana jako odstępstwo od normy, odstawanie od większości, a nawet zagrożenie. Na skutek społecznego braku tolerancji i akceptacji dla odmienności, wystąpienia przeciwko wyróżniającym się grupom mniejszościowym traktowane są jako naturalne i wręcz uzasadnione, a nie jako naruszenie porządku prawnego. W związku z przychylnym lub przynajmniej tolerancyjnym stosunkiem świadków do sprawcy organy ścigania nie mogą liczyć na wsparcie społeczeństwa w procesie ujawniania przestępstw z nienawiści³²². Diametralnie inną postawę prezentują organizacje społeczne zajmujące się przeciwdziałaniem przestępstwom z nienawiści. To właśnie one ujawniają najwięcej przypadków popełnienia

³¹⁸ Por. M. Duda, J. Jurczak, *Przestępstwa z nienawiści jako element przestępczości stadionowej. Mowa, symbole i gesty nienawiści w świetle badań*, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Ofiary przestępstw z nienawiści*, Warszawa 2013, s. 162-184.

³¹⁹ Przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści z perspektywy organów ścigania przedstawiono w rozdziale VI, pkt 2.

³²⁰ B. Hołyst, *op. cit.*, s. 78-79.

³²¹ W literaturze podkreśla się, że ponad 80% przestępstw ujawnianych jest przez społeczeństwo (G. Steinhilfer, *Badania przestępczości nie ujawnionej*, „Przestępczość na świecie” 1975, nr 3, s. 25-30; J. Błachut, Czy „ciemna liczba przestępstw” istnieje?, „Archiwum Kryminologii” 2007-2008, t. XXIX-XXX, s. 79).

³²² Na wpływ pozycji społecznej oraz przynależności etnicznej sprawcy na skłonność społeczeństwa do denuncjacji wskazywano w kryminologii amerykańskiej. Zob. S.M. Robinson, *Can Delinquency Be Measured?*, Columbia University Press, New York 1936.

przestępstw z nienawiści, co często należy do ich celów statutowych³²³. Tego typu organizację omówione zostaną w rozdziale poświęconym przeciwdziałaniu przestępstwom nienawiści³²⁴.

Zakorzenie przestępstw z nienawiści w obowiązującej kulturze dominującej skutkuje nasileniem czynników skłaniających osoby pokrzywdzone do niezgłaszania tego faktu organom ścigania³²⁵. Większość przyczyn niezgłaszania przestępstw z nienawiści jest zbieżnych z omówionymi powyżej ogólnymi przyczynami kształtowania się u ofiary takiej postawy.

Bardzo często pokrzywdzony przestępstwem z nienawiści jest obcokrajowcem, imigrantem, niezbyt dobrze zna język polski, a znajomość polskiego prawa karnego jest dla niego kwestią zupełnie abstrakcyjną. W związku z tym osoba taka może w ogóle nie mieć świadomości, iż dane zdarzenie, w którym uczestniczyła kwalifikowane jest jako przestępstwo³²⁶. Odmierna, lecz równie często występująca jest sytuacja bagatelizowania znaczenia czynu. Pokrzywdzony wprawdzie ma świadomość przestępności czynu, ale uważa, że pomimo pewnej dolegliwości waga czynu nie jest tak poważna, aby wymagało to zgłoszenia organom ścigania.

Pokrzywdzony przestępstwem z nienawiści może odczuwać strach przed sprawcą. Nie zgłasza on faktu popełnienia przestępstwa w obawie przed zemstą i ponowną wiktymizacją. Sprawca może w trakcie popełniania lub po nim zastraszać ofiarę. Problem nasila się, gdy sprawca i pokrzywdzony mieszkają lub pracują w tym samym miejscu.

Osoby pokrzywdzone, jako należące do mniejszości czują się marginalizowane w społeczeństwie i oparcia poszukują w swojej grupie a nie w organach ścigania. Obawy ofiary dotyczą reakcji ze strony państwa reprezentowanego przez organy ścigania i społeczeństwa w postaci opinii publicznej. Pokrzywdzony w kontakcie z nimi może doznać wiktymizacji wtórnej. Ponadto stygmatyzacja ofiary może utrudnić jej dalsze funkcjonowanie w społeczeństwie. Pokrzywdzony np. imigrant może również nie posiadać wiedzy co do kompetencji organów ścigania oraz związanych z tym procedur. Nie bez znaczenia jest również niewiara w skuteczność tych organów wynikająca ze stereotypów lub doświadczeń wyniesionych ze wcześniejszych kontaktów.

Zgłoszenie przestępstwa przez pokrzywdzonego może uniemożliwiać lub utrudniać sytuacja, w jakiej się on znajduje. Dotyczy to w szczególności

³²³ Organizacje te omówione zostały w rozdziale VI, pkt 3.

³²⁴ Tytułem przykładu można wskazać na działalność organizacji „Nigdy więcej”, która prowadzi monitoring incydentów na tle rasistowskim i ksenofobicznym oraz przestępstw popełnionych przez neofaszystów i skrajną prawicę, zgłasza je organom ścigania i publikuje w formie tzw. „Brunatnej księgi” (www.nigdywiecej.org).

³²⁵ Ogólna skłonność do zgłaszania przestępstw kształtuje się w społeczeństwie na poziomie ok. 50% (P. Chojceki, *Ciemna liczba*, „Policja 997” 2007, nr 5, s. 5).

³²⁶ Uprawnienia pokrzywdzonego w procesie karnym omówiono w: E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Uprawnienia pokrzywdzonego przestępstwem*, Warszawa 2011 oraz P. Starzyński, *Pokrzywdzony jako beneficjent rzetelnego procesu karnego*, [w:] P. Chlebowicz (red.), *Wybrane zagadnienia nauk penalnych*, Olsztyn 2011, s. 65-84.

istnienia konfliktu z prawem w postaci nielegalnego pobytu lub nielegalnego zatrudnienia. Ofiara zazwyczaj przedkłada spokojny pobyt w kraju nad dochodzenie sprawiedliwości.

Na gotowość do zgłaszania przestępstw wpływają również indywidualne cechy osobowe. Niewątpliwie największe jest prawdopodobieństwo zgłoszenia faktu popełnienia przestępstwa z nienawiści przez pokrzywdzonego wykształconego, znającego polski język i prawo, przebywającego i pracującego w kraju legalnie. Wśród osobowych czynników wpływających na decyzję o zawiadomieniu o przestępstwie wymienić należy: chęć wymierzenia sprawiedliwości i ukarania sprawcy, odstraszenie sprawcy od powtórzenia popełnienia takiego czynu, potrzebę odzyskania poczucia bezpieczeństwa.

Szczególną, charakterystyczną dla przestępstw z nienawiści, determinantą ciemnej liczby jest występujący w wielu przypadkach brak indywidualnie oznaczonego, znanego z imienia i nazwiska, pokrzywdzonego. Działania sprawców przestępstw z nienawiści wymierzone są często przeciwko całemu mniejszościowym grupom społecznym a nie indywidualnym osobom. Brak wówczas pokrzywdzonego w rozumieniu art. 49 § 1 k.p.k. Fakt ten powoduje obojętność i niechęć do reagowania wśród społeczeństwa, a nawet osób należących do grup mniejszościowych, przeciwko którym skierowane są przestępstwa z nienawiści. Tę kategorię przestępstwa zaliczyć można do grupy czynów określonych przez Thorstena Sellina jako „bezosobowe przestępstwa” czyli sytuacje, w których żadna osoba nie ponosi bezpośrednio straty, a poszkodowana jest całe społeczeństwo, grupa społeczna, instytucja lub państwo³²⁷. Przestępstwa te są w konsekwencji rzadko zgłaszane organom ścigania, gdyż brak jest interesu indywidualnego.

Stwierdzić należy, iż u osób pokrzywdzonych należących do grup mniejszościowych dominuje postawa nie zgłaszania faktu bycia ofiarą przestępstwa z nienawiści. Pokrzywdzeni wolą zapomnieć o sprawie, przemilczeć ją, uznać za konsekwencję swojego mniejszościowego statusu i za koszt życia w społeczeństwie zdominowanym przez innych, niż podejmować działania prawne i występować przeciw sprawcom. W konsekwencji ciemna liczba przestępstw motywowanych uprzedzeniami na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość jest prawdopodobnie wielokrotnie wyższa, niż liczba przestępstw ujawnionych³²⁸.

Problemem praktycznym wymagającym rozważenia w kontekście problematyki ciemnej liczby przestępstw jest kwestia wskaźnika wykrywalności sprawców przestępstw rozumianego jako stosunek procentowy liczby przestępstw wykrytych do liczby przestępstw stwierdzonych³²⁹. Przestępstwo

³²⁷ P. Horoszowski, *op. cit.*, s. 50.

³²⁸ Na marginesie wskazać należy na problemy metodologiczne oceny rozmiarów zachowań o charakterze przestępstw z nienawiści wymierzonych wobec osób należących do grup pozostających poza zakresem ochrony przestępstw z art. 119, 256 i 257 k.k.

³²⁹ T. Hanausek, K. Sławik, *Wprowadzenie do kryminalistyki i kryminologii*, Bydgoszcz 1995, s. 28.

stwierdzone to zdarzenie, którego charakter przestępczy został potwierdzony wynikami postępowania przygotowawczego. Przestępstwo wykryte to przestępstwo stwierdzone, którego popełnienie zarzucono co najmniej jednej osobie i przyjęto w zakończonym postępowaniu przygotowawczym, że popełniła ona przestępstwo³³⁰. Nie ulega wątpliwości, że w przypadku przestępstw z nienawiści wielu sprawców przestępstw stwierdzonych nie zostaje wykrytych. Przestępstwa z nienawiści, których sprawców nie udało się wykryć stanowią tzw. „ciemną liczbę”³³¹.

Reasumując stwierdzić należy, iż poznanie ciemnej liczby przestępstw z nienawiści jest niezbędne dla oszacowania rzeczywistego zagrożenia tą przestępczością. Ponadto umożliwi to wykreowanie i prowadzenie skutecznej polityki kryminalnej w tym obszarze³³². Postulować należy zatem przeprowadzenie badań typu *self-report* (sondaż sprawców) oraz badań wiktyimizacyjnych (sondaż ofiar) w kontekście przestępstw z nienawiści³³³.

³³⁰ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *op. cit.*, s. 194-195.

³³¹ Por. J. Wójcik, *Ciemna i złota liczba przestępstw*, „Gazeta Sądowa” 2005, nr 1, s. 45.

³³² Zdaniem P. Horoszowskiego żadna ze statystyk kryminalnych nie oddaje, w dalekim nawet przybliżeniu, rozmiarów przestępczości rzeczywiście popełnionej (P. Horoszowski, *op. cit.*, s. 53).

³³³ Problem związane z przeprowadzaniem tego typu badań omówiono w: J. Błachut, *Problemy związane z pomiarem przestępczości*, Warszawa 2007, s. 273-289 i 299-315.

3. Przegląd krajowych i międzynarodowych instytucji i organizacji przeciwdziałającym przestępstwom z nienawiści

W celu przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści powołano do życia liczne instytucje krajowe, unijne oraz międzynarodowe. W ramach społecznej reakcji na to patologiczne zjawisko powstało również wiele organizacji pozarządowych, które stanowią istotne wsparcie, dla ustawowo zobligowanych do przeciwdziałania przestępstwom, organów ścigania i instytucji państwowych. Poniżej scharakteryzowane zostaną najważniejsze i posiadające największy dorobek z nich.

3.1. Instytucje i organizacje krajowe

— Rada do spraw Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji

Rada do spraw Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji powołana została do życia 13 lutego 2013 r. zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów⁶⁵. Jest to organ pomocniczy Rady Ministrów. W skład Rady wchodzi przedstawiciele wszystkich ministerstw, Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania, Prezes Głównego Urzędu Statystycznego, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej, Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców, Pełnomocnik Prezesa Rady Ministrów do Spraw Dialogu Międzynarodowego oraz przedstawiciele Komendanta Głównego Policji, Komendanta Głównego Straży Granicznej, Rzecznika Praw Pacjenta i Szefa Służby Celnej.

Do zadań Rady należy zapewnienie koordynacji działań organów administracji rządowej oraz ich współdziałania z organami samorządu terytorialnego i innymi podmiotami w zakresie przeciwdziałania i zwalczania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji. Działania Rady obejmują: monitorowanie i analizowanie obszarów występowania zjawisk dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji w życiu publicznym; przedstawianie Radzie Ministrów, raz na dwa lata, planu działań organów reprezentowanych w Radzie w zakresie przeciwdziałania i zwalczania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji; rekomendowanie tematów analiz lub ekspertyz niezbędnych do realizacji zadań Rady; prowadzenie działań promocyjnych w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji; opracowywanie innych spraw zleconych przez Radę Ministrów.

⁶⁵ Zarządzenie nr 6 Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 lutego 2013 r. w sprawie Rady do spraw Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji (M.P. 2013, poz. 79).

— Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”

Stowarzyszenie „Nigdy Więcej” założone zostało w 1996 r. przez Marcina Kornaka. Celem organizacji jest przeciwdziałanie rasizmowi, ksenofobii i nietolerancji. Misją jest promowanie wielokulturowości i szacunku dla odmienności. W 1996 r. „Nigdy Więcej” prowadziło kampanię na rzecz umieszczenia w Konstytucji RP zakazu działania organizacji faszystowskich i rasistowskich (art. 13). Od 1994 r. wydawany jest antyrasistowski magazyn „Nigdy Więcej”⁶⁶. Stowarzyszenie „Nigdy Więcej” od 1996 r. prowadzi monitoring przestępstw i incydentów z nienawiści. Dokumentacja publikowana jest w formie tzw. „Brunatnej księgi”⁶⁷. W latach 2002-2006 stowarzyszenie przyznawało tytuł Antyfaszysty Roku⁶⁸. Inną inicjatywą jest kampania „Wykopmy rasizm ze stadionów”. Jest ona skierowana do kibiców, a także zawodników, trenerów, działaczy i dziennikarzy sportowych. Ma na celu propagowanie antyrasistowskich postaw wśród kibiców i usuwanie ze stadionów symboli nienawiści. Prowadzona jest we współpracy z FIFA, UEFA, licznymi klubami piłkarskimi oraz międzynarodową organizacją *Football Against Racism in Europe* - FARE⁶⁹. W ramach projektu „Muzyka Przeciwko Rasizmowi” stowarzyszenie wydaje również płyty z muzyką artystów sprzeciwiających się rasizmowi⁷⁰. W ramach programu „Racism Delete” Stowarzyszenie działało na rzecz ratyfikacji przez Polskę Konwencji w sprawie zwalczania przestępstw kryminalnych w cyberprzestrzeni wraz z Protokołem dodatkowym o zwalczaniu rasizmu. Ponadto apelowało do organów ścigania o podjęcie działań prawnych przeciwko portalowi *Redwatch*⁷¹. Członkowie i współpracownicy stowarzyszenia są autorami licznych publikacji związanych z problematyką przestępstw z nienawiści⁷².

— Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii „Otwarta Rzeczpospolita”

Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii „Otwarta Rzeczpospolita” jest organizacją pożytku publicznego, która powstała w 1999 r.

⁶⁶ Jeszcze przed powstaniem Stowarzyszenia magazyn wydawała Grupa Anty-Nazistowska, która powstała w 1992 r. w Bydgoszczy.

⁶⁷ Dotychczas ukazały się następujące pozycje: M. Kornak, *Brunatna Księga 1987-2009*, Warszawa 2009; M. Kornak, *Brunatna Księga 2009-2010*, Warszawa 2011; M. Kornak, *Brunatna Księga 2011-2012*, Warszawa 2012, M. Kornak, A. Tatar, *Katalog wypadków – Brunatna Księga 2013-2014*, Warszawa 2014.

⁶⁸ Tytuł ten przyznano Jerzemu Owiakowi, Simonowi Mollowi, zespołowi Masala Sound System, Barbarze Radziejewicz oraz Krzysztofowi Skibie.

⁶⁹ Stowarzyszenie Nigdy Więcej – <http://www.nigdywiecej.org/Nigdy-Wiecej> (dostęp 1 sierpnia 2015 r.).

⁷⁰ W inicjatywie tej brali udział m.in. Krzysztof „Grabarz” Grabowski, Krzysztof Skiba, Ryszard „Tyton” Tymański, Maciej Szajkowski, Muniek Staszczuk, Lech Janerka, Maciej Zembaty.

⁷¹ Problematyka portalu *Redwatch* omówiona została w rozdziale I, pkt 4.

⁷² Zob. S. Kowalski, M. Tulli, *Zamiast procesu. Raport o mowie nienawiści*, Warszawa 2003; *Otwarta Rzeczpospolita, Przestępstwa nie stwierdzono. Prokuratorzy wobec doniesień o publikacjach antysemickich*, Warszawa 2006; M. Bilewicz, M. Marchlewska, W. Soral, M. Winiewski, *Mowa nienawiści. Raport z badań sondażowych*, Warszawa 2014.

Podstawowym celem stowarzyszenia jest krzewienie postawy otwartości i szacunku dla osób i grup o odmiennej identyfikacji etnicznej, narodowej, religijnej, kulturowej lub społecznej oraz przeciwdziałanie wszelkim formom rasizmu, antysemityzmu, ksenofobii i innym postawom godzącym w godność człowieka. Działania stowarzyszenia obejmują m.in. inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych zapobiegających powielaniu stereotypów i uprzedzeń wobec „obcych”, uczących poszanowania różnic etnicznych, religijnych i światopoglądowych oraz przekazujących wiedzę o wieloetnicznych źródłach polskiej kultury; dokumentowanie przejawów uprzedzeń etnicznych, religijnych i rasowych oraz zwracanie na nie uwagę opinii publicznej, władz państwowych, środków masowego przekazu, Kościołów, stowarzyszeń społecznych, naukowych i kulturalnych; podejmowanie działań interwencyjnych, także na drodze prawnej, w przypadkach rozpowszechniania – za pośrednictwem prasy, książek, telewizji lub radia – haseł, idei czy postaw antysemickich i ksenofobicznych; zwracanie uwagi przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości i opinii publicznej na konieczność przestrzegania przez Polskę międzynarodowych konwencji nakazujących ściganie przejawów rasizmu i ksenofobii; propagowanie celów i ideałów antydyskryminacyjnych poprzez organizowanie otwartych spotkań, odczytów i dyskusji, inicjując publikacje prasowe i książkowe, a także zamieszczając informacje na stronie internetowej; wspieranie inicjatyw obywatelskich na rzecz tolerancji, współdziałanie z instytucjami i stowarzyszeniami mającymi podobne cele⁷³. Wyrazem aktywności stowarzyszenia są m.in. inicjatywy „Prawo przeciwko nienawiści” i „Społeczeństwo przeciwko nienawiści” polegające na analizie akt sądowych i prokuratorskich dotyczących postępowań o przestępstwa z nienawiści⁷⁴.

— Kampania Przeciw Homofobii

Kampania Przeciw Homofobii jest ogólnopolską organizacją pozarządową założoną w dniu 11 września 2001 r. Jest organizacją pożytku publicznego zajmującą się przeciwdziałaniem przemocy i dyskryminacji ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową. Misją organizacji jest działanie na rzecz osób homoseksualnych, biseksualnych oraz transpłciowych (LGBT) i ich bliskich, poprzez rzecznictwo polityczne, społeczne i prawne, tworzenie i wdrażanie systemowych rozwiązań edukacyjnych dla różnych grup zawodowych oraz budowanie szerokiego ruchu sojuszniczego⁷⁵. Stowarzyszenie świadczy bezpłatną pomoc prawną i psychologiczną dla ofiar dyskryminacji. Kampania Przeciw Homofobii posiada i udostępnia zbiór literatury, czasopism, materiałów prasowych oraz naukowych, polskich i obcojęzycznych, dotyczących

⁷³ Stowarzyszenie Otwarta Rzeczpospolita – <http://www.otwarta.org/kim-jestesmy/o-stowarzyszeniu/> (dostęp 2 sierpnia 2015 r.).

⁷⁴ Szerzej o inicjatywach stowarzyszenia związanych z przestępstwami z nienawiści w: P. Sawicka, A. Gliszczyńska-Grabias, *Otwarta Rzeczpospolita wobec czynów i mowy nienawiści*, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Ofiary przestępstw z nienawiści*, Warszawa 2013, s. 118-131.

⁷⁵ Stowarzyszenie Przeciwko Homofobii – <http://kph.org.pl/o-kph/misja-i-wizja-dokumenty/> (dostęp 3 sierpnia 2015 r.).

tematyki LGBTQ. Jednym z głównych przejawów aktywności stowarzyszenia jest organizacja debat oraz kampanii społecznych, których głównym celem jest przeciwdziałanie marginalizacji i dyskryminacji mniejszości seksualnych. Stowarzyszenie publikuje również liczne raporty, analizy i opracowania⁷⁶.

Wśród organizacji przeciwdziałającym przestępstwom z nienawiści wymienić należy ponadto: Związek Biur Porad Obywatelskich, Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego „Pro Humanum”, Fundację Instytut Spraw Publicznych, Stowarzyszenie Lambda, Fundację „Ocalenie”, Stowarzyszenie na Rzecz Integracji Społeczeństwa Wielokulturowego „Nomada”. Działania antydyskryminacyjne prowadzą również związki i stowarzyszenia skupiające członków mniejszości narodowych i etnicznych. Wymienić należy tutaj m.in. Związek Ukraińców w Polsce, Stowarzyszenie Romów w Polsce, Związek Romów Polskich.

⁷⁶ Zob. K. Śmiszek (red.), *Przeciwdziałanie dyskryminacji z powodu orientacji seksualnej w świetle prawa polskiego oraz standardów europejskich*, Warszawa 2006; G. Czarnecki (red.), *Kiedy słowa są bronią. Homofobiczne przestępstwa i dyskryminacja w Polsce*, Warszawa 2009; G. Czarnecki (red.), *Raport o homofobicznej mowie nienawiści w Polsce*, Warszawa 2009; M. Makuchowska (red.), *Przemoc motywowana homofobią. Raport 2011*, Warszawa 2011.